

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д. УШИНСЬКОГО
Факультет іноземних мов
Кафедра перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики

Методичні вказівки до лекцій із навчальної дисципліни
«Перекладознавчі аспекти дискурсології»
Спеціальність: 035 Філологія
(переклад з англійської, китайської українською)

Одеса 2018

Друкується за рішенням Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського». Протокол № 1 від 31 серпня 2018 р.

Укладач: *Дерік І.М.*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (м. Одеса).

Методичні вказівки до лекцій із навчальної дисципліни «Перекладознавчі аспекти дискурсології» для здобувачів вищої освіти першого року навчання другого (магістерського) рівня факультету іноземних мов денної та заочної форми навчання зі спеціальності 035 Філологія (переклад з англійської, китайської українською)/ Дерік І.М. Одеса: ПНПУ К.Д. Ушинського, 2018. 52 с.

У методичних вказівках представлено навчальний матеріал, який відображає зміст лекційного курсу з навчальної дисципліни «Перекладознавчі аспекти дискурсології» і може бути використаний для самостійної підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальності 035 Філологія (переклад з англійської, китайської українською).

Рекомендується для здобувачів денної та заочної форм першого року навчання другого (магістерського) рівня факультету іноземних мов.

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», 2018 рік

ЗМІСТ

Зміст.....	3
Лекція 1. Різні підходи до вивчення дискурсу. Дискурс як комплексне мовленнєве утворення і найвища комунікативна одиниця.....	4
Лекція 2. Аналіз функціональних і формально-семантичних особливостей різних видів інституціонального дискурсу.....	16
Лекція 3. Загальна характеристика різних видів сучасного дискурсу.....	25
Лекція 4. Комунікативні особливості різних видів сучасного дискурсу.....	32
Лекція 5. Лінгвістичні засоби реалізації різних видів сучасного дискурсу у неспоріднених мовах.....	37
Лекція 6. Типологічні та конкретно-мовні лінгвістичні риси різних видів сучасного дискурсу в аспекті перекладу.....	41
Список літератури.....	49
Питання для самоконтролю.....	50
Теми рефератів.....	51

Лекція 1. Різні підходи до вивчення дискурсу. Дискурс як комплексне мовленнєве утворення і найвища комунікативна одиниця

План лекції

- 1. Поняття дискурсу у сучасній лінгвістиці**
- 2. Дискурсивні характеристики**
- 3. Традиції дослідження дискурсу**
- 4. Характеристика дискурсу у лінгвістичному аспекті**

Дискурс – це складне комунікативне явище, що містить поряд із текстом позамовні чинники, які впливають на його вироблення та сприйняття.

Дискурс – внутрішньо організована послідовність мови.

Дискурс – комплексна комунікативна одиниця з власними структурно-семантичними характеристиками. Якщо дискурс завершений, то в ньому присутні такі характеристики, як зв'язність, цілісність, повнота і автосемантика (під якою розуміється розв'язаність всіх питань референції всередині тексту), то для його розуміння адресату достатньо володіти синтаксисом і семантикою того мови, на якій він створений.

Дискурс – це проявлення мовної діяльності в розмовно-повсякденній мові, він представляє собою обмін репліками без особливого мовного задуму.

Дискурс – це і саме висловлювання і те когнітивні установки, які детермінують зміст і форму висловлювання.

Дискурс – это текст связной речи, состоящий из последовательности коммуникативных единиц языка, превышающих по объёму простое предложение, которое находится в смысловой связи, выраженной лингвистическими текстами.

Внутри крупных фрагментов дискурса наблюдается единство – тематическое, референциальное (т.е. единство участников описываемых ситуаций), событийное, временное, пространственное и т.д.

Дискурс – это связный текст в совокупности с экстралингвистическими, прагматическими и другими факторами, текст, взятый в событийном аспекте; речь, рассматриваемая как целенаправленное социальное действие, как компонент во взаимодействии людей и механизма их сознания (когнитивных процессах).

Дискурс как естественно проявляющаяся связная речь или письменные документы.

Дискурс - это область функционирования естественного языка, который в реальности оказывается втянутым в поле оценок и мифологем различных социальных групп.

Дискурс – обмен высказываниями, при котором происходит двусторонний ряд речевых событий, где участники будут постоянно меняться ролями адресата и адресанта, оставаясь внутри своих социальных и ритуальных ролей и установок. При таком характере речевого события характерны не только расшифровка (декодирование) информации при неизбежной доле

её расширения или сужения, но и устойчивая обратная связь , ведущая к наиболее полному декодированию.

Между крупными фрагментами дискурса наблюдаются границы, которые помечаются относительно более длинными паузами (в устном дискурсе), графическим выделением (в письменном дискурсе).

С одной стороны, дискурс понимается как речевая практика, т.е. « интерактивная деятельность участников общения, установление и поддержание контакта, эмоциональный и информационный обмен, оказание воздействия друг на друга, переплетение моментально меняющихся коммуникативных стратегий и их вербальных и невербальных воплощений в практике общения» (В.И.Карасик).

С другой, дискурс предстаёт как сложное коммуникативное явление, не только включающее акт создания определённого текста, но и отражающее зависимость создаваемого речевого произведения от значительного количества экстралингвистических обстоятельств – знаний о мире, мнений, установок и конкретных целей говорящего.

Можно считать, что началось всё тогда, когда в 50-е годы XX в. Эмиль Бенвенист, разрабатывая теорию высказывания, последовательно применяет традиционный для французской лингвистики термин *discours* в новом значении – как характеристику «речи, присваиваемой говорящим» (Дискурс – это такой эмпирический объект, с которым сталкивается лингвист , когда он открывает следы субъекта акта высказывания,

формальные элементы , указывающие на присвоение языка говорящим) .

New Webster`s Dictionary определяет "discours" как "вербальную коммуникацию" (разговор, речь, выступление) и "чёткое, систематическое исследование темы" (диссертация). Очевидны две тенденции, которые могут сойтись воедино и разойтись: называть "дискурсом" любую речевую (коммуникативную) практику, включая сюда и невербальные единицы (жест, мимика, движение тела и т.д.) и ограничить сферу дискурса "дискурсивным" (логико-формализованным, понятийным, терминологичным и т.д.).

В лингвистике дискурс - это текст плюс контекст. В теории коммуникаций дискурс - это вербальные и невербальные элементы общения плюс контекст, в котором происходит общение плюс содержание общения.

Джон Фиск в «Телевизионной культуре» дает такое определение дискурса: социальная система репрезентации (н-р, термины, понятия, законы), специально организованная, чтобы производить и обмениваться значениями на определенную тему. Дискурс, продолжает объяснять Фиск, это предмет обсуждения + социальная ситуация + идеология. Дискурс конструируется сообща для других (другой группы/групп) и всегда идеологически окрашен. Поэтому неправильно будет говорить о дискурсе экономики, но о *рыночном* дискурсе экономики, не о дискурсе гендера, а о *феминистическом* дискурсе гендера.

А.К.Жолковский трактует дискурс как "воплощенные в речи мироощущение и жизненную позицию".

Идея М. Фуко состояла в том, что инструментом освоения реальности является речь, речевая практика людей, в ходе которой не только осваивается, "обговаривается" мир, но и складываются правила этого обговаривания, правила самой речи, а значит и соответствующие мыслительные конструкции. Речь в таком ее понимании принято называть дискурсом. Дискурс — это одновременно и процесс и результат — в виде сложившихся способов, правил и логики обсуждения чего-л. В основании же любого дискурса лежит высказывание — «атом» речевой практики, некое первоначальное обобщение, образ, конвенция, что делает возможным дальнейший разговор.

Тойн Ван Дейк под "дискурсом" понимает "функциональную часть коммуникативных и более общих общественных и культурных целей социальных групп или отдельных личностей". Под дискурсом также понимается взаимодействие между языком и действительностью, которое обеспечивает миропонимание и существование.

Ю.С. Степанов пишет: "Дискурс - это "язык в языке", но представленный в виде особой социальной данности. Дискурс реально существует не в виде своей "грамматики" и своего "лексикона", как язык просто. Дискурс существует прежде всего и главным образом в текстах, но таких, за которыми встает особая грамматика, особый лексикон, особые правила словоупотребления и синтаксиса, - в конечном счете - особый

мир. В мире каждого дискурса действуют свои правила синонимичных замен, свои правила истинности, свой этикет. Это "возможный (альтернативный) мир" в полном смысле этого логико-философского термина. Каждый дискурс - это один из "возможных миров". Само явление дискурса, его возможность и есть доказательство тезиса "Язык - дом духа" и, в известной мере, тезиса "Язык - дом бытия".

Дискурс в лингвистическом аспекте

Дискурс, понимаемый как текст, погруженный в ситуацию общения, допускает множество измерений. С позиций прагмалингвистики дискурс представляет собой интерактивную деятельность участников общения, установление и поддержание контакта, эмоциональный и информационный обмен, оказание воздействия друг на друга, переплетение моментально меняющихся коммуникативных стратегий и их вербальных и невербальных воплощений в практике общения, определение коммуникативных ходов в единстве их эксплицитного и имплицитного содержания. С позиций психолингвистики дискурс интересен как развертывание переключений от внутреннего кода к внешней вербализации в процессах порождения речи и ее интерпретации с учетом социально-психологических типов языковых личностей, ролевых установок и предписаний. Психолингвистов интересуют также типы речевых ошибок и нарушений коммуникативной компетенции. Лингвостилистический анализ дискурса сориентирован на выделение регистров общения, разграничение устной и письменной речи в их жанровых разновидностях, определение функциональных параметров общения на основе его единиц (характеристика функциональных стилей). Структурно-

лингвистическое описание дискурса предполагает его сегментацию и направлено на освещение собственно текстовых особенностей общения - содержательная и формальная связность дискурса, способы переключения темы, модальные ограничители (hedges), большие и малые текстовые блоки, дискурсивная полифония как общение одновременно на нескольких уровнях глубины текста.

Как уже отмечалось, термин «дискурс», как он понимается в современной лингвистике, близок по смыслу к понятию «текст», однако подчеркивает динамический, разворачивающийся во времени характер языкового общения; в противоположность этому, текст мыслится преимущественно как статический объект, результат языковой деятельности. Иногда «дискурс» понимается как включающий одновременно два компонента: и динамический процесс языковой деятельности, вписанной в ее социальный контекст, и ее результат (т.е. текст); именно такое понимание является предпочтительным. Иногда встречающиеся попытки заменить понятие дискурса словосочетанием «связный текст» не слишком удачны, так как любой нормальный текст является связным.

Чрезвычайно близко к понятию дискурса и понятие «диалог». Дискурс, как и любой коммуникативный акт, предполагает наличие двух фундаментальных ролей – говорящего (автора) и адресата. При этом роли говорящего и адресата могут поочередно перераспределяться между лицами – участниками дискурса; в этом случае говорят о диалоге. Если же на протяжении дискурса (или значительной части дискурса) роль говорящего закреплена

за одним и тем же лицом, такой дискурс называют монологом. Неверно считать, что монолог – это дискурс с единственным участником: при монологе адресат также необходим. В сущности, монолог – это просто частный случай диалога, хотя традиционно диалог и монолог резко противопоставлялись.

Вообще говоря, термины «текст» и «диалог» как более традиционные обросли большим количеством коннотаций, которые мешают их свободному употреблению. Поэтому термин «дискурс» удобен как родовой термин, объединяющий все виды использования языка. Некоторые направления исследовательской мысли и некоторые результаты, связанные с более традиционными понятиями «текст» и «диалог», рассматриваются в соответствующих статьях. Большинство общих и наиболее актуальных вопросов рассматривается в рамках данной статьи.

Поскольку структура дискурса предполагает наличие двух коренным образом противопоставленных ролей – говорящего и адресата, постольку сам процесс языкового общения может рассматриваться в этих двух перспективах. Моделирование процессов построения (порождения, синтеза) дискурса – не то же самое, что моделирование процессов понимания (анализа) дискурса. В науке о дискурсе выделяются две различные группы работ – те, которые исследуют построение дискурса (например, выбор лексического средства при назывании некоторого объекта), и те, которые исследуют понимание дискурса адресатом (например, вопрос о том, как слушающий понимает редуцированные лексические средства типа местоимения *он* и соотносит их с теми или иными объектами). Кроме того, есть еще

третья перспектива – рассмотрение процесса языкового общения с позиций самого текста, возникающего в процессе дискурса (например, местоимения в тексте можно рассматривать безотносительно к процессам их порождения говорящим и понимания адресатом, просто как структурные сущности, находящиеся в некоторых отношениях с другими частями текста).

Междисциплинарное направление, изучающее дискурс, а также соответствующий раздел лингвистики называются одинаково – дискурс[ив]ным анализом (discourse analysis) или дискурс[ив]ными исследованиями (discourse studies). Хотя языковое взаимодействие на протяжении веков было предметом таких дисциплин, как риторика и ораторское искусство, а затем – стилистики и литературоведения, как собственно научное направление дискурсивный анализ сформировался лишь в последние десятилетия. Произошло это на фоне господствовавшей в лингвистике на протяжении большей части 20 в. противоположно направленной тенденции – борьбы за «очищение» науки о языке от изучения речи. Ф. де Соссюр считал, что истинный объект лингвистики – языковая система (в противоположность речи), Н.Хомский призвал лингвистов изучать языковую «компетенцию» и абстрагироваться от вопросов употребления языка. В последнее время, однако, познавательные установки в науке о языке начинают меняться и набирает силу мнение, в соответствии с которым никакие языковые явления не могут быть адекватно поняты и описаны вне их употребления, без учета их дискурсивных аспектов. Поэтому

дискурсивный анализ становится одним из центральных разделов лингвистики.

Дискурс, как и другие языковые сущности (морфемы, слова, предложения) устроен по определенным правилам, характерным для данного языка. Факт существования языковых правил и ограничений часто демонстрируется с помощью негативного материала – экспериментальных языковых образований, в которых правила или ограничения нарушаются. В качестве примера небольшого образца дискурса, в котором есть такие нарушения, рассмотрим рассказ Даниила Хармса *Встреча* из цикла «Случаи».

«Вот однажды один человек пошел на службу, да по дороге встретил другого человека, который, купив польский батон, направлялся к себе восвояси. Вот собственно, и все».

«Погруженность в жизнь» этого текста, превращающая его в некоторый дискурс, заключается в том, что он предложен читателям в виде рассказа; между тем ряд важных принципов построения рассказа, которые обычно не осознаются носителями языка, но которыми они хорошо владеют, в этой миниатюре Хармса нарушены (в порядке особого художественного приема, разумеется). Во-первых, в нормальном рассказе должен быть фрагмент, который именуется кульминацией. В рассказе же Хармса есть только завязка, за которой сразу следует заключительная фраза (кода). Во-вторых, адресат рассказа должен понимать, какова была коммуникативная цель рассказчика, для чего он рассказывал свой рассказ (для того,

чтобы проиллюстрировать некоторую истину, или для того, чтобы сообщить интересную информацию и т.д.). Ничего этого из рассказа Хармса не ясно. В-третьих, участники повествования обычно должны упоминаться многократно и выполнять некоторую последовательность действий; такие участники называются протагонистами рассказов. В данном случае рассказ завершается, едва только рассказчик успел ввести участников.

Принципы построения рассказа, нарушенные здесь, не являются абсолютно жесткими – напротив, это мягкие ограничения. Поэтому, когда они нарушаются, в результате возникает не непонятный текст, а комический эффект. Однако именно наличие комического эффекта показывает, что существуют некоторые глубинные принципы построения дискурса. Обнаружение этих принципов и составляет цель дискурсивного анализа.

Висновки

Дискурс – это многозначный термин ряда гуманитарных наук, предмет, который прямо или опосредованно предполагает изучение функционирования языка.

Дискурс – это объект междисциплинарного изучения. Помимо теоретической лингвистики с исследованием дискурса связаны такие науки и исследовательские направления, как компьютерная лингвистика и искусственный интеллект, психология, философия и логика, социология, антропология и этнология, литературоведение и семиотика, историография, теология, юриспруденция, педагогика, теория и практика перевода,

коммуникационные исследования, политология. Каждая из этих дисциплин подходит к изучению дискурса по-своему, однако некоторые из них оказали существенное влияние на лингвистический дискурсивный анализ.

В современном использовании термина *дискурс* все контексты объединены семой говорения, высказывания.

Вопрос о месте понятия «дискурс» в ряду «язык» \Leftrightarrow «речь» остаётся открытым.

Речь, рассматриваемая как целенаправленное социальное действие, как компонент познавательных процессов и взаимодействия людей, также иногда называется дискурсом. Дискурс называют речью, «погруженной в жизнь».

Дискурс трактуется в лингвистике и в том числе в переводоведении как связный текст в совокупности с экстралингвистическими факторами: прагматическими, социальными, психическими и др. Другими словами, как текст, рассматриваемый в событийном аспекте. Под текстом понимают преимущественно абстрактную, формальную конструкцию, под дискурсом - различные виды ее актуализации, рассматриваемые с точки зрения процессов мышления и в связи с экстралингвистическими факторами. Термин «дискурс», в отличие от термина «текст», не применяется к текстам, связи которых с актуальной жизнью не восстанавливаются непосредственно (напр., древние тексты).

Теоретические основы дискурсологии заложили в дальнейшем развивали Э. Бенвенист, П. Серио, М. Фуко, Дж. Лайонз, Ч. Филлмор, Тойн ван Дейк, Дж. Фиск, А.К Жолковский, И. Б. Кашкин, В.И. Карасик, Ю.С. Степанов, В.Г. Борботько, Ф. С. Бацевич.

Лекція 2. Аналіз функціональних і формально-семантичних особливостей різних видів інституціонального дискурсу

План лекції

- 1. Усний і писемний дискурс**
- 2. Інституціональний і персональний дискурс**
- 3. Лінгвістичний та екстралінгвістичний компоненти дискурсу**

При изучении дискурса, как и любого естественного феномена, встает вопрос о классификации: какие типы и разновидности дискурса существуют. Самое главное разграничение в этой области – противопоставление устного и письменного дискурса. Это разграничение связано с каналом передачи информации: при устном дискурсе канал – акустический, при письменном – визуальный. Иногда различие между устной и письменной формами использования языка приравнивается к различию между дискурсом и текстом (*см. выше*), однако такое смешение двух разных противопоставлений неоправданно.

Несмотря на то, что в течение многих веков письменный язык пользовался большим престижем, чем устный, совершенно ясно, что устный дискурс – это исходная, фундаментальная форма существования языка, а письменный дискурс является производным от устного. Большинство человеческих языков и по сей день являются бесписьменными, т.е. существуют только в устной форме. После того как лингвисты в 19 в. признали приоритет устного языка, еще в течение долгого времени не осознавалось то обстоятельство, что письменный язык и транскрипция устного языка – не одно и то же. Лингвисты первой половины 20 в. нередко считали, что изучают устный язык (в положенном на бумагу виде), а в действительности анализировали лишь письменную форму языка. Реальное сопоставление устного и письменного дискурса как альтернативных форм существования языка началось лишь в 1970-е годы.

Различие в канале передачи информации имеет принципиально важные последствия для процессов устного и письменного дискурса (эти последствия исследованы У.Чейфом). Во-первых, в устном дискурсе порождение и понимание происходят синхронизированно, а в письменном – нет. При этом скорость письма более чем в 10 раз ниже скорости устной речи, а скорость чтения несколько выше скорости устной речи. В результате при устном дискурсе имеет место явление фрагментации: речь порождается толчками, квантами – так называемыми интонационными единицами, которые отделены друг от друга паузами, имеют относительно завершённый интонационный контур и обычно совпадают с простыми предикациями, или

клаузами (clause). При письменном же дискурсе происходит интеграция предикаций в сложные предложения и прочие синтаксические конструкции и объединения. Второе принципиальное различие, связанное с разницей в канале передачи информации, – наличие контакта между говорящим и адресатом во времени и пространстве: при письменном дискурсе такого контакта в норме нет (поэтому люди и прибегают к письму). В результате при устном дискурсе имеет место вовлечение говорящего и адресата в ситуацию, что отражается в употреблении местоимений первого и второго лица, указаний на мыслительные процессы и эмоции говорящего и адресата, использование жестов и других невербальных средств и т.д. При письменном же дискурсе, напротив, происходит отстранение говорящего и адресата от описываемой в дискурсе информации, что, в частности, выражается в более частом употреблении пассивного залога. Например, при описании научного эксперимента автор статьи скорее напишет фразу *Это явление наблюдалось только один раз*, а при устном описании того же эксперимента с большей вероятностью может сказать *Я наблюдал это явление только один раз*.

Несколько тысячелетий назад письменная форма языка возникла как способ преодолеть расстояние между говорящим и адресатом – расстояние как пространственное, так и временное. Такое преодоление стало возможно лишь при помощи особого технологического изобретения – создания физического носителя информации: глиняной дощечки, папируса, бересты и т.д. Дальнейшее развитие технологии привело к появлению более сложного репертуара форм языка и дискурса – таких, как

печатный дискурс, телефонный разговор, радиопередача, общение при помощи пейджера и автоответчика, переписка по электронной почте. Все эти разновидности дискурса выделяются на основе типа носителя информации и имеют свои особенности. Общение по электронной почте представляет особый интерес как феномен, возникший 10–15 лет назад, получивший за это время огромное распространение и представляющий собой нечто среднее между устным и письменным дискурсом. Подобно письменному дискурсу, электронный дискурс использует графический способ фиксации информации, но подобно устному дискурсу он отличается мимолетностью и неформальностью. Еще более чистым примером соединения особенностей устного и письменного дискурса является общение в режиме Talk (или Chat), при котором два собеседника «разговаривают» через компьютерную сеть: на одной половине экрана участник диалога пишет свой текст, а на другой половине может видеть побуквенно появляющийся текст своего собеседника. Исследование особенностей электронной коммуникации является одной из активно развивающихся областей современного дискурсивного анализа.

Помимо двух фундаментальных разновидностей дискурса – устной и письменной – следует упомянуть еще одну: мысленную. Человек может пользоваться языком, не производя при этом ни акустических, ни графических следов языковой деятельности. В этом случае язык также используется коммуникативно, но одно и то же лицо является и говорящим, и адресатом. В силу отсутствия легко наблюдаемых проявлений мысленный дискурс исследован гораздо меньше, чем устный и письменный. Одно из наиболее

известных исследований мысленного дискурса, или, в традиционной терминологии, внутренней речи принадлежит Л.С.Выготскому.

Более частные различия между разновидностями дискурса описываются с помощью понятия жанра. Это понятие первоначально использовалось в литературоведении для различения таких видов литературных произведений, как, например, новелла, эссе, повесть, роман и т.д. М.М.Бахтин и ряд других исследователей предложили более широкое понимание термина «жанр», распространяющееся не только на литературные, но и на другие речевые произведения. В настоящее время понятие жанра используется в дискурсивном анализе достаточно широко. Исчерпывающей классификации жанров не существует, но в качестве примеров можно назвать бытовой диалог (беседу), рассказ (нарратив), инструкцию по использованию прибора, интервью, репортаж, доклад, политическое выступление, проповедь, стихотворение, роман. Жанры обладают некоторыми достаточно устойчивыми характеристиками. Например, рассказ, во-первых, должен иметь стандартную композицию (завязка, кульминация, развязка) и, во-вторых, обладает некоторыми языковыми особенностями: рассказ содержит каркас из упорядоченных во времени событий, которые описываются однотипными грамматическими формами (например, глаголами в прошедшем времени) и между которыми есть связующие элементы (типа союза *потом*). Проблемы языковой специфики жанров разработаны пока недостаточно. В исследовании американского лингвиста Дж.Байбера было показано, что для многих жанров выделить устойчивые

формальные характеристики весьма затруднительно. Байбер предложил рассматривать жанры как культурные концепты, лишённые устойчивых языковых характеристик, и дополнительно выделять типы дискурса на основе эмпирически наблюдаемых и количественно измеримых параметров – таких, как использование форм прошедшего времени, использование причастий, использование личных местоимений и т.п.

Наиболее целесообразным для определения компонентов институционального дискурса является термин *конститутивные признаки*, представляющие собой минимальный набор составляющих структуры дискурса, необходимых для его правильного понимания. Обобщая все вышесказанное о дискурсе, можно предложить следующую схему:

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС	
<i>Конститутивні ознаки (компоненти)</i>	
<i>Текст (Лінгвістичний компонент)</i>	<i>Контекст (Екстралінгвістичний компонент)</i>

Эта классификация не соотносится с теорией В.И.Карасика, не выделяющего эти две составляющие при характеристике параметров институционального дискурса, которыми могут быть измерены его «дифференциальные признаки»: 1) участники, 2) хронотоп, 3) цели, 4) ценности (в том числе, ключевой концепт), 5) стратегии, 6) материал (тематика), 7) разновидности и жанры, 8) прецедентные (культурогенные) тексты, 9) дискурсивные формулы». При этом можно предположить, что параметры 1) – 5)

относятся к экстралингвистической составляющей дискурса, тогда как пункты 6) – 9) – к лингвистической. Так как термин «конститутивные признаки» может быть использован не только по отношению к понятию дискурса, но и по отношению к его компонентам, для уточнения значения компонентов дискурса рассмотрим «параметры», входящие в каждый из них.

Лінгвістичний компонент дискурсу (текст)

«Текст – один из сложнейших объектов лингвистического исследования. Неудивительно поэтому, что наука еще не выработала приемлемого и общепринятого определения текста». Хотя эти строки были написаны в конце 70-х годов XX века, они остаются актуальными до сих пор. Как благодаря принадлежности этого понятия ряду гуманитарных дисциплин, так и из-за его неоднозначности в пределах языкознания, можно сказать, что в каком-то смысле существует определенное сходство в ситуациях, сложившихся в отношении терминов «текст» и «дискурс» в современной науке.

Достаточно ёмким определением этого понятия предстает дефиниция из энциклопедического словаря «Языкознание»: «ТЕКСТ (от лат. *textus* – ткань, сплетение, соединение) – объединенная смысловой связью последовательность знаковых единиц, основными свойствами которой является связность и цельность. В семиотике под текстом подразумевается осмысленная последовательность любых знаков, любая форма коммуникации,... в языкознании текст – последовательность вербальных (словесных) знаков» (с.507). Таким образом,

лингвистический компонент дискурса, или *текст* , – это объединенная смысловой связью последовательность языковых знаков в их речевом воплощении, основными свойствами которой являются связность и цельность.

Екстралінгвістичний компонент дискурсу (контекст)

Для обсуждения составляющих экстралингвистического компонента необходимо продолжить анализ статьи В.И. Карасика.

Автор подразделяет участников институционального дискурса на «агентов» («те, кто играет активную роль в институциональном общении») и «клиентов» (те, кто вынужден обращаться к агентам и выступает в качестве представителей общества в целом по отношению к представителям института), которые с позиции речепорождения могут быть также обозначены терминами «говорящий (пишущий)», «адресат» и «слушающий (читающий)», «адресант», «реципиент».

Называя хронотоп одним из конститутивных признаков дискурса, исследователь на примере религиозного дискурса указывает на «четкую очерченность» «прототипного места» общения (храм) и «фиксированность» времени (определенные часы религиозных ритуалов, таких как проповедь, исповедь, молитва (в ортодоксальных религиях)).

Однако даже беглый взгляд на реальное положение дел при религиозном общении доказывает явную несостоятельность этого утверждения: возможность возникновения проповеднического

или исповедального дискурса не зависит от времени и места (проповедь, к примеру, может происходить и на улице, и в помещении в любое время, когда это необходимо ее участникам). Нашу мысль подтверждает и сам автор, который нарушает собственную классификацию при характеристике молитвы в неортодоксальных религиях: «молитва произносится в различные часы», а «человек обращается к Богу в храме и вне храма». Так как хронотоп несущественен ни для возникновения дискурса, ни для его правильного понимания, в своей характеристике экстралингвистической составляющей мы отказываемся от этого критерия.

Говоря о ценностях дискурса, В.И.Карасик особо обращает внимание на понятие «ключевого концепта» («сложное мыслительное образование, в котором выделяются образный, понятийный и ценностный компоненты»; «центральные концепты, образующие основу общественных институтов, обладают большой генеративной силой в том плане, что вокруг них концентрируется обширная смысловая область»). Так как эти цитаты недостаточно ясно определяют данное понятие, приведем дефиницию из другой работы ученого: «... концепты (культурные концепты) – «основные ячейки культуры в ментальном мире человека», существующие в виде понятий, знаний, ассоциаций, переживаний в сознании человека... Концепты замещают значения в индивидуальном сознании, суммируя в себе «отклики на предшествующий языковой опыт человека в целом – поэтический, прозаический, научный, социальный, исторический и т.п.», и образуют в своей совокупности концептосферу как индивидуальной личности, так

и определенной группы и народа в целом». Разделяя мнение ученого о важности этого компонента, мы считаем, что ключевой концепт должен рассматриваться в качестве одного из конститутивных признаков дискурса.

Следующим из рассматриваемых компонентов является цель дискурса, которая, несомненно, представляет собой одну из важнейших составляющих контекста, так как выступает необходимым условием коммуникации (то есть, в частности, при вербальной коммуникации текст всегда создается говорящим не просто так, а ради чего-то). Далее в статье мы находим повторное упоминание о «важнейших целях религиозного общения, уточняющих его главную цель» и соотносимых с понятием «стратегия». Во избежание терминологической путаницы мы предлагаем разграничить понятия «цель» и «задача».

***Мета дискурсу** – це вигодна для мовця зміна стану та поведінки слухача, задля досягнення якої адресант створює текст.*

***Завдання дискурсу** – один з етапів досягнення мети дискурсу, що планується адресантом.*

Определяя молитву, проповедь и исповедь как «жанры религиозного общения», каждый из которых обладает своими «важнейшими целями» (то есть задачами), лингвист выделяет стратегии в соответствии с этими жанрами и задачами (например, в жанре молитвы, главной целью которого является «получить поддержку от Бога», реализуется молитвенная стратегия). В связи с этим перед нами встает проблема терминологического

обозначения соотношения видов дискурса (которые в работе В.И. Карасика соотносятся с « типами социальных институтов») и составляющих каждого из них (так как, например, в его статье молитва определяется и как «особый тип религиозного дискурса», и как « жанр религиозного общения»).

Лекція 3. Загальна характеристика різних видів сучасного дискурсу в аспекті перекладу

План лекції

- 1. Характеристика офіційно-ділового дискурсу**
- 2. Характеристика дискурсу медіа**
- 3. Характеристика медичного дискурсу**
- 4. Характеристика економічного дискурсу**
- 5. Характеристика науково-технічного дискурсу**
- 6. Характеристика дидактичного дискурсу**
- 7. Характеристика естетичного дискурсу**

Дослідження присвячено вивченню ділового Інтернет-дискурсу як особливого комунікативного феномену, а також вияву та систематизації способів мовленнєвого втілення притаманних йому комунікативних стратегій і тактик.

Об'єктом дослідження є дискурс інформаційних Інтернет-повідомлень ділової тематики як різновид інституціонального

ділового Інтернет-дискурсу. У якості *предмета* дослідження розглянуто лінгвістичні параметри досліджуваного інституціонального виду дискурсу.

Мета дослідження полягає у визначенні комунікативної специфіки ділового дискурсу Інтернет-дискурсу на матеріалі інформаційних Інтернет-повідомлень ділової тематики шляхом вивчення властивих йому комунікативних стратегій, тактик і способів їх мовної реалізації.

Мета дослідження обумовила постанову таких *завдань*:

1. Схарактеризувати діловий Інтернет-дискурс та описати його дискурсотвірні ознаки.

2. Обґрунтувати комунікативну своєрідність цього різновиду інформаційного дискурсу.

3. Виявити специфічні для досліджуваного виду інституціонального дискурсу комунікативні стратегії та тактики.

4. Дослідити способи мовної реалізації стратегій і тактик досліджуваного дискурсу.

5. Визначити типологічні та конкретно-мовні лінгвістичні риси сучасного ділового Інтернет-дискурсу на матеріалі типологічно неспоріднених досліджуваних мов.

Матеріалом дослідження слугували озвучені тексти англомовних та українськомовних інформаційних Інтернет-

повідомлень компаній *Forbes*, *Dow Jones*, *MSNBC*, *TCH*, «*Epa*», представлені в Інтернет у мультимедійному форматі у вигляді відео- й аудіофайлів із розширенням *.avi*, *.mpg*, *.wav*, *.mov* (записи 2003 – 2015 років) загальною тривалістю звучання 120 хвилин.

Дискурс Інтернет-інформаційних повідомлень ділової тематики є складним утворенням, що сформувалося на базі трьох видів дискурсу: мережного дискурсу або дискурсу Інтернету (на основі його інтерактивної природи й широкого використання мультимедійних і гіпертекстових технологій), інформаційного або медійного дискурсу (на основі реалізації функції періодичного розповсюдження масової інформації з дотриманням вимог до ЗМІ, наявності при телекомунікації посередника й певного технічного середовища) і ділового (комерційного) дискурсу (на основі тематики й вокабуляра).

Досліджуваний дискурс наслідує прототипні види дискурсу, що стали основою для його становлення, у таких характерних типологічних рисах:

- щодо технічних характеристик інформаційно-комунікативного процесу:

- 1) використання спеціального технічного пристрою для передачі інформації (ПК із кабельним або телефонним Інтернет-підключенням);

2) використання електронного сигналу як каналу передачі й сприйняття інформації за допомогою цифрового потоку;

- щодо функціональних характеристик інформаційно-комунікативного процесу: оперативність, масовість, універсальність, періодичність, віртуальний характер комунікаційного процесу, глобальність, опосередкованість;
- щодо характеру взаємодії комунікантів, їх статусно-рольових характеристик – інтерактивність, дистантність комунікантів, егалітарність;
- щодо загальних характеристик комунікації – за масштабністю – групова («один до багатьох»), за характером адресності – ретіальна, за знаковим оформленням – писемна (гіпретекстова форма) + усна (мультимедійний формат – наявність аудіо-візуального компонента); за способом передачі інформації – віртуальна.

Відповідно до вищезазначеного можна виокремити такі дискурсотвірні характерні особливості досліджуваного ділового Інтернет-дискурсу:

- спільність характерних рис дискурсу ІІВДТ і дискурсу Інтернету визначається такими характеристиками інформаційно-комунікативного процесу, як віртуальність, інтерактивність, оперативність, масовість, універсальність, періодичність, глобальність, дистантність та егалітарність комунікантів, технічна опосередкованість, широке використання гіпертекстових та мультимедійних технологій, можливість архівування інформації;
- близькість до дискурсу медіа визначається такими особливостями інформаційно-комунікативного процесу, як періодичність розповсюдження, масовість, актуальність, подійність і видовищність як головні критерії відбору матеріалу, адресність, інтратекстуальність, що реалізується як поєднання знаків різної природи; багатожанровість Інтернет-повідомлень, обумовленість їх жанрової специфіки цільовою установкою, інтимізований діалогічний характер комунікаційного процесу, творчий підхід у характері подання інформації, висока експресивність мовлення ведучого, широке використання мовленнєвих стратегій розмовного стилю в аспекті граматичного і лексико-стилістичного оформлення;

- схожість з дистинктивними рисами ділового дискурсу характеризується такими аспектами, як спільність тематики (загальноекономічна та біржова діяльність), подібність комунікативних стратегій і тактик (компенсаційних, організаційних й риторичних) та характеру взаємодії базової пари комунікантів (статусна орієнтованість дискурсу) і, як наслідок цього, наявність спільних лінгвістичних характеристик щодо особливостей лексичного складу, синтаксису і стилістичного оформлення. Про це буде говоритись докладніше у наступних розділах.

Проте, незважаючи на наявність у діловому Інтернет-дискурсі багатьох спільних рис з прототипними видами інституціонального дискурсу, можна виявити певні специфічні ознаки, за якими можна класифікувати досліджуваний дискурс як нове самостійне мисленнєво-комунікативне утворення, окремий різновид інформаційного дискурсу, унікальність якого підтверджується такими положеннями:

- одночасна професійна і особистісна орієнтованість дискурсу (за кількісним складом учасників комунікація визначається як масова, але за своїм змістовним наповненням

вона наближається до міжособистісного професійного спілкування);

- інтегральний характер арсеналу комунікативних стратегій (поєднання ініціатором комунікативного процесу стратегій ділового дискурсу та медійного дискурсу);

- специфічність статусно-рольових характеристик комунікантів (базова пара – ведучий інформаційних Інтернет-повідомлень і Інтернет-користувач; спеціаліст, який володіє інформацією у сфері бізнесу, та бізнесмен, що цікавиться цією інформацією);

- створення оптимальних умов для успішності процесу отримання й обробки інформації реципієнтом.

Лекція 4. Комунікативні особливості різних видів сучасного дискурсу

План лекції

- 1. Комунікативна ситуація у дискурсі**
- 2. Специфіка комунікативної ситуації у різних видах дискурсу**
- 3. Вплив комунікативної ситуації на переклад дискурсу**

Ключові комунікативні характеристики досліджуваного дискурсу визначались на підґрунті існуючих загальноприйнятних положень про дискурсотвірні характеристики інституціонального дискурсу, сформульовані В.І. Карасиком: наявність типових учасників, визначеність часу та місця події (хронотопу), жанрової приналежності, мети й прагматичної спрямованості, цінностей, стратегій, прецедентних текстів і дискурсивних формул.

За результатами аналізу досліджуваного ділового Інтернет-дискурсу було зроблено висновок про наявність усіх зазначених вище дискурсотвірних характеристик.

Так, стереотипними учасниками цього різновиду дискурсу є ведучий інформаційних Інтернет-повідомлень і Інтернет-користувач, тобто спеціаліст, який володіє інформацією у сфері бізнесу, та будь-який реципієнт, що цікавиться цією інформацією. Кожен із учасників має свою статусну роль у комунікаційному процесі, однак їх взаємодія характеризується низкою специфічних комунікативних ознак, як от: егалітарністю, інтерактивністю, універсальністю, глобальністю і дистантністю. Також характерною ознакою є визначеність хронотопу (Інтернет-повідомлення виходять у ефір регулярно за фіксованим часом на сайтах *www.nbc.com*, *www.forbes.com*, *www.tsn.com*, *www.era.com*), дата і час випуску фіксуються у назвах медіафайлів. Спільною

метою інформаційних повідомлень є надання інформації у сфері бізнесу, у функції прецедентних текстів виступають звітні документи ділової діяльності (річні економічні звіти, звіти з світових бірж тощо. Щодо дискурсивних формул, під якими розуміються за В.І. Карасиком, певні стереотипні функціонально обумовлені звороти й конструкції, притаманні певним соціальним інститутам, то вони є спільними з власне медійним дискурсом через семантично-функціональну подібність цих двох інституціональних дискурсів.

Визначена специфіка певних дискурсивних параметрів дозволила дійти висновку щодо комунікативної своєрідності досліджуваного ділового Інтернет-дискурсу у зіставленні з іншими інституціональними видами дискурсу.

У рамках комплексного дослідження було також здійснено детальний аналіз комунікативних стратегій і тактик. У дослідженні комунікативні стратегії та тактики розглядались як авторські інтенції різного комунікативного масштабу. Комунікативна стратегія співвідноситься з провідною метою комунікації, що формується виходячи з головного комунікативного наміру адресанта, є сукупністю мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення генеральної комунікативної мети дискурсу й реалізується певним набором комунікативних тактик.

Комунікативна тактика тлумачиться як сукупність практичних ходів у реальному процесі комунікативної взаємодії, що дозволяють досягти окреслену мету в конкретних ситуаціях, сприяють реалізації певної комунікативної стратегії. Прийомами реалізації тактик під час вербальної комунікації є моленнєві засоби різних мовних рівнів.

1. Сучасний діловий Інтернет-дискурс є особливим комунікативно-прагматичним феноменом. У медіасфері його стан обумовлено запитом суспільства на одержання пізнавальної інформації та особливостями функціонування цього типу дискурсу.

2. Своєрідність ділового Інтернет-дискурсу обумовлено взаємодією наступних дискурсивних ознак: установкою адресантів на професійно орієнтоване інтерактивне просвітницьке егалітарне спілкування з аудиторією, жанровою своєрідності інформаційних Інтернет-повідомлень ділової тематики, суб'єкт-суб'єктною позицією комунікантів, наявністю сталого арсеналу комунікативних стратегій, тактик та визначених закономірностей їх мовленнєвого втілення.

3. Стратегічна спрямованість досліджуваного ділового Інтернет-дискурсу знаходиться на перетині основних завдань

засобів масової комунікації (інформувати, просвіщати, розважати) і цілей освіти (поширювати знання, освіту, культуру).

4. Освітньо-пізнавальні інтенції адресанта ділового Інтернет-дискурсу у сфері сучасних інформаційних технологій реалізуються за допомогою двох ключових комунікативних стратегій (стратегії навчання і стратегії формування пізнавальної активності аудиторії) із застосуванням таких комунікативних тактик, як: звернення до авторитетного джерела, поширення когнітивної інформації, комунікативна рівність (егалітарність) спілкування, залучення уваги аудиторії.

5. Ефективність реалізації комунікативних стратегій і тактик, притаманних діловому Інтернет-дискурсі, забезпечується широким використанням вербалізованих засобів різних мовних рівнів: фонетичного, лексичного, граматичного.

Лекція 5. Лінгвістичні засоби репрезентації різних видів дискурсу у неспоріднених мовах

План лекції

- 1. Лінгвістичні особливості науково-технічного дискурсу у англійській, українській та китайській мовах**
- 2. Лінгвістичні особливості офіційно-ділового дискурсу у англійській, українській та китайській мовах**
- 3. Лінгвістичні особливості медичного дискурсу у англійській, українській та китайській мовах**
- 4. Лінгвістичні особливості економічного дискурсу у англійській, українській та китайській мовах**
- 5. Лінгвістичні особливості естетичного дискурсу у англійській, українській та китайській мовах**
- 6. Лінгвістичні особливості медійного дискурсу у англійській, українській та китайській мовах**
- 7. Лінгвістичні особливості дидактичного дискурсу у англійській, українській та китайській мовах**

Діапазон засобів передачі когнітивної та емоційно-оцінної інформації великий і включає наступні компоненти: засоби когезії, що забезпечують когерентність дискурсу; різнорівневі засоби актуалізації змісту; цитати, прямі та непрямі посилання у функції інтертекстуальних зв'язків; засоби, що підвищують

інформаційну насиченість повідомлень і об'єктивність викладення предметно-логічної інформації (вужкофахові економічні і загальнонаукові термінологічні одиниці, аббревіатури, скорочення, назви організацій, антропоніми, презиційна лексика); засоби, що сприяють динамічності повідомлень і слугують маніфестаторами жанрових і функціонально-стильових особливостей (форми пасивного стану, неособові дієслівні форми, форми теперішнього часу дієслів, лексикалізовані форми множини іменників, вищий і найвищий ступені порівнянні прикметників на морфологічному рівні; неозначено-особові та безособові двоскладні речення, конструкції вторинної предикації, конструкції формального підмету на синтаксичному рівні. За функціонально-стильовою спрямованістю дискурс має ознаки нормативного писемного літературного мовлення, проте подекуди трапляються численні відхилення у бік розмовного стилю як на лексичному, так і на граматичному рівні.

Характерними рисами текстів інформаційних Інтернет-повідомлень ділової тематики, що репрезентують специфіку ділового Інтернет-дискурсу на різних мовних рівнях є такі: значна питома вага термінів, загальноекономічної лексики, онімів, інтернаціоналізмів і псевдоінтернаціоналізмів у

порівнянні з загальноживаною лексикою на лексичному рівні; кількісне переважання самостійних частин мови над службовими, номінативних одиниць над дієслівними, неособових форм дієслів (інфінітива, дієприкметника, дієприслівника, герундія) над особовими, форм теперішнього часу над формами минулого й майбутнього часів, форм пасивного стану та неозначено-особових дієслів на *-ся*, *-сь* над формами активного стану. Поширеність і змістова навантаженість цих лінгвістичних елементів дозволяє схарактеризувати їх як текстові маркери, що віддзеркалюють самотність досліджуваного ділового Інтернет-дискурсу і сприяють реалізації провідних комунікативних стратегій і тактик властивих цьому інституціональному виду дискурсу.

Також слід відзначити розповсюдженість засобів мовленнєвого контакту і емоційно-оцінної модальності, широке використання яких пояснюється реалізацією функції впливу з метою залучення адресата до комунікативного процесу. До лінгвістичних засобів реалізації вищезазначеної комунікативної функції слід зарахувати такі: розмовну лексику, вставні слова й словосполучення, слова-форми звернення на кшталт: *Miss, Mrs, Ms, Mr, Sir, Madam, Messrs, Пан, Пані, Панове*; лексику з емоційно-оцінними конотаціями залучення, симпатії, заохочення,

схвалення тощо; стилістично забарвлену лексику, фразеологічні одиниці, стилістичні засоби різних рівнів (епітети, метафори, метонімії, іронію, образні порівняння, риторичні запитання, інверсії і т.ін.). Усі наведені вище мовні одиниці використовуються для реалізації комунікативної стратегії метафоризації і сприяють позитивному ставленню до повідомлюваної інформації та її носіїв.

На окрему увагу заслуговують фонетичні засоби репрезентації сегментного й супrasegmentного рівнів (на сегментному рівні це особливості поділу на склади, чергування наголошених і ненаголошених складів, використання проклітиків і енклітиків, явища фонетичної адаптації у коренях і афіксах запозичених лексем; на супrasegmentному – значення сумарної акустичної енергії, інтенсивності й тривалості звучання, уживання специфічних мелодичних контурів, хезитаційних пауз). Загальною характеристикою досліджуваного дискурсу слід вважати комплексну взаємодію різнорівневих лінгвістичних засобів реалізації провідних комунікативних стратегій і тактик ділового Інтернет-дискурсу, що употужнює загальний комунікативний і прагматичний ефект і забезпечує успішність комунікативного процесу. Надалі наведено міркування щодо типологічно спільних і конкретно-мовних рис сучасного ділового

Інтернет-дискурс на матеріалі типологічно неспоріднених германських і слов'янських мов.

Лекція 6. Типологічні та конкретно-мовні лінгвістичні риси різних видів сучасного дискурсу в аспекті перекладу

План лекції

- 1. Лінгвістична характеристика науково-технічного дискурсу в аспекті перекладу**
- 2. Лінгвістична характеристика дидактичного дискурсу в аспекті перекладу**
- 3. Лінгвістична характеристика офіційно-ділового дискурсу в аспекті перекладу**
- 4. Лінгвістична характеристика економічного дискурсу в аспекті перекладу**
- 5. Лінгвістична характеристика медичного дискурсу в аспекті перекладу**
- 6. Лінгвістична характеристика медійного дискурсу в аспекті перекладу**
- 7. Лінгвістична характеристика естетичного дискурсу в аспекті перекладу**

За результатами здійсненого лінгвістичного аналізу відібраного текстового матеріалу сучасного ділового Інтернет-дискурсу англійською та українською мовами загальним обсягом 1000 фраз було зроблено такі висновки щодо типологічних лінгвістичних рис досліджуваного дискурсу.

Типологічними лексико-семантичними особливостями є такі: частотне вживання термінологічної лексики (загальноекономічної та біржової), слів широкої семантики, лексичних одиниць, що передають модальні та емоційні значення, образної лексики та лексичних засобів мовленнєвого контакту в усіх досліджених мовах.

Типологічними граматичними особливостями в аспекті морфології є такі: розповсюдженість мовних одиниць із граматичними значеннями номінації, ідентифікації, детермінованості, динамічної чи статичної ознаки, дії та стану; частотне використання темпорального й просторового дейксису, вищого та найвищого ступенів порівняння прикметників, дієслівних форм, що позначають дію як незавершений процес, кількісне переважання неособових форм дієслова над особовими, форм пасивного стану над формами активного стану; дієслівних форм теперішнього і майбутнього часу над формами минулого часу – результатом чого є створення ефекту

залученості адресата до описуваного процесу; широке використання клішованих синтаксичних конструкцій; уживання складних речень зі зв'язками сурядності й підрядності; високий ступінь наявності конструкцій вторинної предикації з неособовими дієслівними формами.

Серед *типологічних синтаксичних особливостей* слід відзначити такі: частотне уживання простих номінативних речень, речень із вторинною структурою предикації, одно- та двоскладних речень, складних речень із зв'язком сурядності та підрядності.

Головними висновками здійсненого дослідження, що найповніше відображають *типологічні фонетичні особливості* досліджуваного дискурсу *на сегментному рівні* слід вважати:

- релевантність в аспекті фонетичних засобів актуалізації змісту висловлювань таких якісних і кількісних просодичних характеристик, як тип синтагми (фінальна/ нефінальна), тип фрази (ініціальна/фінальна), тип пауз, показники сумарної акустичної енергії, інтенсивності, тривалості звучання складів і пауз;
- наявність таких спільних особливостей, як кореляція інтенсивності і тривалості звучання голосних звуків з позицією наголосу у слові (редукція голосних у

ненаголошених складах), зміна акустичних характеристик голосних звуків у слабкій ненаголошеній позиції (укр., рос. [o]→[Λ]; укр. [e] → [и]; англ. [æ] →[ə]), відмінності у показниках сумарної акустичної енергії та висоти тону при вимовлянні ненаголошених складів у порівнянні з наголошеними);

- вимова службових слів разом із самостійними частинами мови як одного фонетичного слова чи однієї ритмогрупи, переважання одно-двохкомпонентних ритмогруп (синтагм, фраз) над трьох-/чотирьохкомпонентними з метою прискорення темпу мовлення, більша виразність вимовляння фінальних синтагм і фраз, зменшення розміру відрізків звучного мовлення, релевантність темпоральних і динамічних ознак мовлення на суперсегментному рівні.

За даними інтонографічного та спектрографічного аналізу ділового Інтернет-дискурсу у досліджуваних мовах було експериментально встановлено та статистично підтверджено обробкою даних за критерієм Ст'юдента наявність таких *типологічних просодичних особливостей на супрасегментному рівні:*

- широке використання просодичних параметрів для маркірування найбільш значимої текстової інформації,

варіювання тембру залежно від емоційного характеру інформації, підпорядкованість просодичних характеристик змістовному аспекту повідомлення, додаткове інформаційне навантаження паузації, акцентуації, ритмічного малюнку і темпових характеристик мовлення;

- наявність розходжень у мелодичному оформленні перед'ядерного та ядерного сегмента у фразах, різних за комунікативною і прагматичною спрямованістю;

- часте використання певних інтонаційних контурів у фразах, що характеризуються спільністю комунікативної й прагматичної спрямованості;

- маркірованість просодичних характеристик, їх кореляцію з іншими виражальними лінгвістичними засобами у фразах, що визначаються забарвленістю емоційно-модальними конотаціями, а саме:

- вживання різних за характером інтонаційних контурів у помірно емоційних реалізаціях та у фразах зі значною емоційно-модальною насиченістю;

- подібність характеру дистрибуції шкал та термінальних тонів в аспекті розповсюдженості спадної, рівної та висхідно-

спадної шкал, спадного і спадно-висхідного термінального тону;

- кореляцію релевантних мелодичних характеристик фрази і її сегментів з емоційно-модальними конотаціями, наявними в цій фразі (значення ЧОТ у фразі: англ.: від 1,01 в.од. до 1,2 в.од.; укр.: від 1,06 в.од. до 1,25 в.од.);

- релевантність динамічних характеристик фрази і її сегментів у висловленнях, що містять елементи, які потребують логічного й емоційного виділення (підвищення рівня інтенсивності на складі, що є логічним або емоційним центром до 1,16 в.од. в англійській мові та 1,18 в.од. в українській мові);

- збіг локалізації максимуму інтенсивності в обох мовах по кожному інтонаційному контуру (максимальне значення: англ.: 1,23 в.од.; укр.: 1,26 в.од.);

- високий темп мовлення, обумовлений прагненням ведучого забезпечити успішність процесу комунікації, менша тривалість складу у шкалі в порівнянні з ядром та хвостом (англ.: 1,3 - 1,7 в. од.; укр.: 1,3 - 1,6 в.од.);

- залежність показників тривалості від типу паузи (англ.: 0,18 - 0,6 в.од.; укр.: 0,12 - 0,4 в.од.).

Попри велику кількість типологічно спільних лінгвістичних рис було встановлено певні конкретно-мовні особливості досліджуваного дискурсу у неспоріднених англійській та українській мовах:

На лексичному рівні кількісне переважання президційної лексики, засобів вираження об'єктивної та суб'єктивної модальності, власне оцінної та метафорично вживаної лексики у англійській мові у зіставленні з українською (у співвідношенні відповідно 60%:40% від загального обсягу досліджуваних лексичних одиниць).

На морфологічному рівні вища питома вага форм *Passive Voice* у порівнянні з *Active Voice* (65%: 35%) у англійському дискурсі на відміну від співвідношення форм активного та пасивного стану в українськомовному дискурсі (52%: 48%). Наявність подвійних заперечень в українській мові у порівнянні з англійською. Частотне використання герундію та інфінітиву в англійській мові на відміну від української. Уживання в українській мові дієприслівника, дієприкметникових і дієприслівникових зворотів.

На синтаксичному рівні зафіксовано переважання складнопідрядних і складносурядних речень над простими реченнями в українській мові (80%: 20%) на відміну від

широкого застосування конструкцій вторинної предикації (конструкцій *Complex Subject*, *Complex Object*, *Absolute Nominative Clause*, *Gerundial Clause* та *Participial Clause*) (близько 85%) в англійській мові.

До конкретно-мовних просодичних характеристик досліджуваного дискурсу у германській англійській та слов'янській українській мові належать такі:

- розбіжності в акцентному та тема-рематичному оформленні фраз у мовах, що порівнюються, в наслідок розходжень у особливостях акцентуації та ритмічного малюнка (наголошеність усіх слів в українському зв'язному мовленні, тотожність часових інтервалів між наголошеними складами в англійському мовленні, специфіка членування висловлень на ритмогрупи);
- розходження у мелодичних, динамічних та темпоральних характеристиках, а саме: нехарактерність для українського мовлення окремих інтонаційних контурів (наприклад: *The Descending Scandent Head + The Rise-Fall-Rise*), відмінності в характері дистрибуції шкал і термінальних тонів, нетотожність акустичних параметрів мелодичних, динамічних і темпоральних характеристик у таких аспектах (нижчий рівень ЧОТ та вузький діапазон ЧОТ у фразах більш яскравої

емоційно-модальної насиченості, відносно нижчий рівень інтенсивності у фразі, більш уповільнений темп мовлення в українській мові у порівнянні з англійською).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Борботько В.Г. Принципы формирования дискурса: От психолингвистики к лингвосинергетике. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 288 с.
2. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Омск, 2006. 288 с.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград:Перемена.2002.477с.
4. Степанов Ю.С. Альтернативный мир, дискурс, факт и принцип причинности. *Язык и наука конца 20 века*. Москва : РАН, 1996. С.37-73.
5. Dijk van T. A. Principles of Critical Discourse Analysis. *The sociolinguistic Reader*. 1998. Vol. 2: Gender and Discourse. P. 367–393.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Назвіть провідні ознаки сучасного ділового Інтернет-дискурсу.
2. Схарактеризуйте дискурсотвірні особливості ділового Інтернет-дискурсу.
3. Надайте аналіз комунікативних стратегій і тактик властивих діловому Інтернет-дискурсу.
4. Схарактеризуйте особливості лінгвістичних засобів реалізації ділового Інтернет-дискурсу на лексичному рівні.
5. Здійсніть характеристику лінгвістичних засобів реалізації ділового Інтернет-дискурсу на граматичному рівні.
6. Надайте аналіз лінгвістичних засобів реалізації ділового Інтернет-дискурсу на фонетичному рівні.
7. Визначте типологічні лінгвістичні риси ділового Інтернет-дискурсу на лексичному і граматичному рівні.
8. Схарактеризуйте типологічні фонетичні лінгвістичні риси ділового Інтернет-дискурсу.
9. Здійсніть характеристику конкретно мовних лексико-граматичних лінгвістичних особливостей ділового Інтернет-дискурсу у англійській та українській мові.
10. Надайте аналіз конкретно мовних просодичних особливостей ділового Інтернет-дискурсу у англійській та українській мові.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Діловий Інтернет-дискурс як самобутній вид інституціонального дискурсу.
2. Типологічні лінгвістичні особливості ділового Інтернет-дискурсу.
3. Провідні комунікативні стратегії і тактики ділового Інтернет-дискурсу та засоби їх реалізації.
4. Комунікативна специфіка ділового Інтернет-дискурсу як самостійного виду інституціонального дискурсу.
5. Особливості лінгвістичного оформлення ділового Інтернет-дискурсу у типологічно неспоріднених мовах (англійській і українській).

ПНПУ ім. К.Д. Ушинського
Відп. редактор Корольова Т.М.
Техн. редактор Ситніков С.Є.
Здано до набору 05.09. 2018 р.
Підп. до друку 05.10. 2018 р.
Формат 60x 84/ 16. Обсяг 1,5 др. арк. Наклад 100 прим.
Ризографія.
Надруковано з готового оригінал-макету.